

RAZGLED POVIJESNOGA GOSPIĆA

Ivica Mataija i Antonia Došen
Državni arhiv u Gospiću, Gospić, 2025.

Premda se fundusom arhivskog gradiva Državni arhiv u Gospiću pribraja manjim državnim arhivima, od svoga osnutka 1999. godine ostvario je zapaženu izdavačku djelatnost; brojem izdanih knjižnih jedinica (preko 50 naslova!) svrstava se u sam vrh među područnim državnim arhivima u Republici Hrvatskoj. Riječ je pretežito o izdanjima u kojima se, uz prateće studije, objavljuje arhivsko gradivo, što i jest jedna od osnovnih djelatnosti arhiva. Izdanje koje ovdje predstavljamo pomalo odskače od ostalih izdanja: riječ je, naime, o gradivu koje karakterizira (i u kojem dominira) slika, a ne tekst. Razglednice su specifičan arhivski materijal, koji često pronalazimo i u drugim baštinskim ustanovama. U arhivima, u obilju dokumentacije upravnih tijela javnih vlasti, dokumentacijske cjeline poput zbirki upravo su osvježene za fundus jednoga arhiva. Stoga je pohvale vrijedna inicijativa Državnog arhiva u Gospiću zasnovati i graditi zbirku razglednica. Time se s jedne strane daje značaj zavičajnoj prošlosti, a s druge strane razglednice sa slikama dijelova grada mogu upotpuniti ono što nedostaje ponajčešće suhoparnom pisanom materijalu upravnih tijela. Objavlivanjem ove knjige, svojevrsnog pregleda i analize zbirke razglednica, autori Antonia Došen i Ivica Mataija, zainteresiranoj su publici odnosno istraživačima olakšali njezino korištenje i priredili povijesnu, filatelističku i arhivističku analizu. U obradi teme koristili su dosege arhivističke struke i srodnih struka (povijesti, geografije, toponimije, muzeologije),

te tako priredili djelo koje ima sve karakteristike izvorne znanstvenosti. Tako su na umješšan način formirali i priču o urbanitetu Gospića u 19. i 20. stoljeću. Djelo je tim vrijednije, jer predstavlja prvu višeslojnu analizu gospićkih razglednica, konteksta njihova nastanka i korištenja. Tekst prati 138 slikovnih priloga.

Osim predgovora, uvoda i zaključka, djelo ima šest poglavlja od kojih je svako sačinjeno od više cjelina (potpoglavlja). Opširan uvod tematizira razglednice kao kulturološki i filološki fenomen; opisuje Zbirku razglednica te najavljuje interdisciplinarni pristup obradi teme. Prvo poglavlje „Od dopisnice do gospićke razglednice“ donosi pregled povijesnog razvitka i upotrebe razglednice, počevši od prvih dopisnica. Autori u tome poglavlju daju prikaz klasifikacije razglednica što je od važnosti u razradi teme koja slijedi. Drugo je poglavlje posvećeno poštarskoj službi u Gospiću („Lička poštarska služba u Gospiću“) kao sustavu koji je omogućavao „putovanje“ dopisnica i razglednica. Slijedi potom poglavlje u kojem se analizira povijesni kontekst Like i Gospića („Vizualne i tekstualne predodžbe povijesnoga Gospića“), što je od iznimne važnosti kako bi čitatelji dobili sliku vremena, ljudi i događaja u kojem su se razglednice koristile. Posebno poglavlje („Urbanistički razvoj“) donosi prikaz urbanističkog razvoja Gospića, odnosno prostora koji će ostati zabilježeni na razglednicama. Na njega se nastavlja poglavlje o imenovanjima i preimenovanjima gradskih ulica i trgova

(„Identitet upisan u hodonime i krematonime“), dok se u posljednjem poglavlju naziva „Arhitektura koja čini identitet grada“ prikazuju značajni gradski objekti zabilježeni na razglednicama (svratišta i hoteli, škole, ostale zgrade javne namjene i kula age Senkovića).

Gledano sa stajališta historiografije, djelo „Razgled/nica povijesnoga Gospića“, na temelju razgledničkih fotografija i podataka na njihovoj poleđini (tekstovi razglednica, pošiljatelji i primatelji, pečati, poštanske marke i žigovi), donosi upravo višeslojan prikaz Gospića u 19. i 20. stoljeću. Taj prikaz rezultat je znanstvene obrade navedenih šturih podataka, te doveden u vezu s postojećim povijesnim spoznajama otkriva novo i potpunije lice Gospića i Gospićana koncem 19. i tijekom 20. stoljeća.

S pozicije arhivistike, ovaj rukopis predstavlja primjer kako primjereno valorizirati u arhivima često ne toliko atraktivno gradivo poput razglednica

i dokazuje da se, u nedostatku drugih izvora, ono može (i treba!) postaviti visoko na ljestvici gradiva zanimljiva različitim istraživačima. To osobito vrijedi za one baštinske ustanove (tako i za sam Državni arhiv u Gospiću) koje zbog različitih okolnosti nažalost nemaju sačuvano gradivo različitih provenijencija. U takvim okolnostima razglednice nadomještaju tu prazninu, čemu je najbolji dokaz upravo ovo djelo.

„Razgled/nica povijesnoga Gospića“ Ivica Mataije i Antonije Došen primjer je kako arhivi u kojima nije sačuvano obilje povijesne građe, mogu na izvrstan način valorizirati i obraditi postojeću građu. Na taj način korisnicima su olakšali njezino istraživanje i istodobno stvorili izvanredno monografsko djelo kakvo ne nalazimo kod drugih arhiva i srodnih baštinskih ustanova.

dr. sc. Ante Gverić